

Иако је пажња јавности у Републици Српској и Федерацији Босне и Херцеговине све више усмерена према кампањи уочи локалних избора, већ сада је јасно да је одмеравање снага између политичких опција само увод за озбиљнији изазов - преговоре партијских лидера и западних «модератора» о уставним променама у БиХ. О најважнијим факторима који би могли да одреде судбину «немогуће државе», «Нови Репортер» разговарао је са др Ненадом Кеџмановићем, професором Факултета политичких наука у Београду и неприкосновеним ауторитетом у домену анализе политичке ситуације с ове стране Дрине.

Наравно, у том контексту, незаобилазан је Кеџмановићев осврт на ефекте недавног хапшења Радована Караџића: «Пале су у воду илузије наивних мировњака по којима ће суђења за ратне злочине довести до истине, истина до катарзе, а катарза до помирења. Напротив, већ сада 'Сарајево кључа од жеље за осветом', стоји у извјештају са лица мјеста, а сам судски процес изазваће додатне количине гњева, јер Тужилаштво против Караџића неће имати да понуди ништа спектакуларно ново у односу на оно што смо већ чули и видјели у случајевима 'Милошевић', 'Крајишник', 'Плавшић', 'Шешел', па је због тога из Хага већ најављен скраћени поступак. Небројени експерти, свједоци и докази, бесконачни сати саслушавања и унакрсних испитивања оставили су толико блијед утисак да су се, у начелу непристрасне, судије и сами често отворено нервирани што Тужилаштво није било у стању да озбиљно поткријепи амбициозне оптужнице и одговарајуће тешке пресуде. Како пише чувени амерички адвокат и харвардски професор права Алан Дершовиц, теорија удруженог злочиначког подухвата накнадно је и уведена да би се оптужбе за конкретне ратне злочине, које су на терену непосредно починили војници, паравојници, криминалци и психопате, могле лако ширити нагоре, не само по командној војној вертикали, него и према високој политици. То, наиме, нису оптужбе због чињења, него због нечињења, односно, због незнања, неспречавања, некажњавања и сл. О хашкој примјени теорије удруженог злочиначког подухвата сличне критичке примједбе износе и професори Мартинез (са Стенфорда) и Денер (са Универзитета Вандербилт).»

Када је реч о осталим димензијама предстојећег судског процеса, Кеџмановић указује на две теме које поседују «специфичну тежину»: «Оно што би принципијелно могло да буде позитиван основ оптужнице јесу идеологија српског националног покрета и програм Српске демократске странке које су промовисале политичке вође. Међутим, то су легалне и легитимне политичке платформе које су артикулисане и обзнањене у

мирнодопским условима и у њима нема ништа што би могло да буде предтекст за ратне злочине. Напросто, СДС је почетком деведесетих постао за Србе исто што је и СДА постао за муслимане и ХДЗ за Хрвате, баш као што је и Радован Караџић био пандан Алији Изетбеговићу и Мати Бобану. Није још било рата без ратних злочина, поготово грађанског, а још мање на националној основи, па их је и у овом босанскохерцеговачком било са све три стране.

Све у свему, како наводе и озбиљни аналитичари у Сарајеву, једино што би овај процес могло да учини релевантним јесте оно што ће можда испричати сам Караџић. Не само о своме тајном дилу са Холбруком, него и о закулисним договорима са другим страним званичницима, али и комшијским вођама око подјеле БиХ, око борбене размјене територија, око аранжмана 'Сребреница за цијело Сарајево' и сл. 'Бит ће то довољно да се многобројни компромитирани државотворци који претендирају на бошњачки национални пријесто, поклопе по ушима' - недвосмислено се алудира на Хариса Силаџића у коментару сарајевског 'Ослобођења' (аутор Фарук Борић). Тако се, дијелом, може објаснити понашање Хариса Силаџића, који је већ одавно тежиште своје политичке кампање са Караџића пребацио на Додика.»

Нови Репортер: БиХ је недавно потписала Споразум о стабилизацији и придруживању са Европском унијом. Какав утицај може имати наставак «европских интеграција» на будућност уставне структуре БиХ, имајући у виду чињеницу да се у Сарајеву под тим подразумева централизација земље?

Кеџмановић: У Сарајеву, знате, апсолутно све посматрају кроз само једну те исту призму: колико ће шта помоћи или одмоћи да БиХ постане јединствена и цјеловита, односно, централизована и унитарна. Као у оној анегдоти о Циги и Роршаховом тесту: коју год мрљу му предочи психолог, то код њега изазива асоцијацију на „ону ствар“. Међутим, са становишта неолибералних вриједности, које Запад промовише свугдје по свијету, па и у БиХ, битни су приватизација, отворено тржиште, улаз страног капитала, а то подразумејева и политичку стабилност и антитерористичку безбједност. Иза тога стоји врло конкретан и јасно препознатљив интерес САД и ЕУ, којем су подређени и демократија и људска права. Све остало, укључујући и то да ли је систем децентрализован или централизован, мало их занима само по себи, односно, занима их само посредно уколико је у функцији остварења наведених интереса или, како то воле да кажу, универзалних вриједности. Република Српска је у том правцу, који у данашњем свијету нема реалну алтернативу, отишла даље и од Федерације БиХ и од БиХ у цјелини и биће све више третирана као једини озбиљан партнер који, уз економску и политичку подршку, свој заостали комшилук треба да повуче према Европској унији.

Донедавно се у РС често говорило о могућности референдума о кључним питањима, од опстанка ентитетске полиције до изласка РС из БиХ. Уколико дође до грубог нарушавања ентитетске структуре БиХ, да ли су српски политичари спремни да озбиљно покрену иницијативу за расписивање референдума, у ситуацији када из ЕУ и САД поручују да неће признати такво изјашњавање у РС?

САД и ЕУ су, ако се сјећате, исто тако реаговали и када су својевремено референдуме најављивали косовски Албанци и Црногорци, да би касније у првом случају био признат илегални референдум, а у другом подржан званични референдум. Ако би и власти у РС одлучиле да одрже референдум, то не би могао нико да спријечи, јер организатор формално не мора да буде нека државна институција него, рецимо, нека невладина организација или агенција за испитивање јавног мњења. Такво непосредно демократско изјашњавање народа инострани промотори демократије и људских права сигурно не би смјели да спријече, а резултат би и као међународно непризнат имао изузетно велики политички значај и утицај. Узмимо, рецимо, плебисцит о останку БиХ у Југославији којим су Срби уочи рата (9-10. децембра 1991) одговорили на муслиманско-хрватски референдум о осамостаљењу БиХ. Иако је тај плебисцит Срба, такође, био непризнат, нема ниједног суђења у Хагу, нема ниједне иностране и домаће студије о том периоду, нема ниједне савремене расправе о том простору која га не помиње и његове резултате не узима у обзир као аутентичан израз воље српског народа. РС би се сада чак и званично могла позивати на тај плебисцит или извршити анкетну провјеру међу својим грађанима, рецимо, с питањем „да ли (и данас) подржавају остатак у заједничкој држави са Србијом и другим републикама (државама) које то желе“.

Међутим, сада су у игри и друге опције као, на примјер, „самостална РС“ или „РС у кон/федерацији са другим ентитетом“ и зато је референдум неопходан. А пошто су херцеговачки Хрвати после рата (28. октобра 2000) већ одржали један такав нелегални, али легитимни референдум за издвајање у трећи ентитет, Бошњаци би, практично, били доведени у ситуацију да једном одлуче шта хоће: или да коначно прихвате равноправан разговор са комшијама на тему да ли све три стране уопште хоће и какву хоће заједничку државу или да на преосталих 22 процената босанскохерцеговачке територије, колико данас ефективно контролишу, организују своју самосталну националну државу. БиХ није никаква метафизичка категорија која постоји изван и изнад договора три конститутивна народа, а Бошњаци најмање имају право да се позивају на њену средњовјековну традицију, прекинуту прије пола миленијума, јер тада још нису постојали ни као вјерска, а камоли као национална група.

У Сарајеву се захуктава расправа о консоцијативном моделу демократије у БиХ. Док бошњачка интелектуална елита заговара консоцијативни модел „сличан западној политичкој пракси“, чак и међу либералним хрватским интелектуалцима

говори се да консоцијативни модел у БиХ мора пратити и одговарајућа територијална организација, што је, опет, неприхватљиво за политичке Бошњаке, сем у случају да се уставно уређење БиХ прекомпонује из ентитетског у регионално. Како ви гледате на ту полемику?

У западној политичкој пракси постоје не само транстериторијалне (Аустрија, Холандија), него и територијализоване консоцијације (Швајцарска, Белгија), а то прије свега зависи од територијално-етничке структуре конкретне земље. Као што је прије рата нека врста бх. модела социјалистичке консоцијације (кадровски кључ, националне квоте, принцип ротације и сл.) била транстериторијална, јер смо у дијеловима републике имали шару „тигрове коже“, тако је данас природно да буде територијализована, јер имамо три једнобојна поља. Е, на то би Харис Силајџић рекао да је то резултат етничког чишћења, што и није нетачно, али при томе заборавља да је то једнако тачно за оба ентитета. Као што заборавља да није Милорад Додик, него управо он био тај који је са Изетбеговићем водио ратну националну политику и на крају потписао Дејтонски споразум у коме су међународно призната два ентитета. Ономад на ББЦ-ју Силајџић се правдао да је тај потпис Бошњацима био изнуђен „пиштољем упереним у главу“. Политички коректни британски водитељ није га упитао „А ко је држао тај пиштољ? Холбрук? Кристофер? Клинтон?“, јер то сигурно није могао бити ни Милошевић, а камоли Караџић, него га је само дискретно упозорио ријечима: „Многи неће разумјети шта сте хтјели да кажете...“

Транстериторијалну или нетериторијалну консоцијацију данас више није могуће примијенити не само у мањем, него ни у већем ентитету, јер тамо Срба готово да и нема, изузев тако што ћете малобројне, који су још увијек тамо остали, распоредити на неколико функција у кантонима.

Како бисте окарактерисали садржај упакован у ту форму?

То је политичка карикатура и подсјећа ме на коментар неких бошњачких интелектуалаца на чињеницу да у Сарајеву сада живи 90 процената Бошњака. („То не значи да је град постао једнонационални муслимански, јер је по духу остао мултиетнички!“). То што и у Бањалуци и у Сарајеву на високим потпредсједничким функцијама имате представнике другог и трећег народа без веће националне базе, па и без већег национално-политичког утицаја, неће вратити избјеглице, као што их нису вратили ни повратак имовине, ни друге мјере током протеклих 13 година. То је за многе људе драматично и трауматично и могу да разумијем њихову носталгију за завичајем, јер и сам имам слично искуство, али то је неизбјежна и неповратна посљедица свих ратова. На носталгији се не може градити реална политичка будућност, а посебно је опасно ако се

та носталгија експлоатише у дневнополитичке сврхе, како то чини Харис Силајџић. Одгађање пописа становништва један је облик такве манипулације којом се сакрива не само право стање, него и тренд да људи и даље одлазе у правцу територијалне концентрације својих сународника, без обзира на то што им индивидуална људска права више нигдје нису озбиљније угрожена. Прича о нетериторијалној консоцијацији као рјешењу за БиХ је, такође, облик манипулације, а њени протагонисти «територијализовану» или «територијалну» консоцијацију тобоже демистификују као федерацију или конфедерацију. Рецимо и да су потпуно у праву, па шта онда? Требало би им понудити принципијелну дискусију о томе - зашто би федерација била лошије рјешење од унитарне државе? Нигдје у политичкој теорији нећете наћи одговор. Напротив, свугдје пише да је за вишенационалне заједнице кон/федерација боље ако не и једино рјешење.

Због чега је тај модел у кризи, посебно финансијској, у бошњачко-хрватском делу Босне и Херцеговине, где је укључен у званични назив ентитета?

Проблем политичког система у БиХ јесте што је то нека врста недовршене или асиметричне федерације, то јест: што нема трећег ентитета. А најбољи доказ је то што РС има политичко јединство и економски убрзано напредује, а у Федерацији БиХ имате непрестане политичке подјеле и сукобе и економски назадак. Довољно је поменути податак да већи ентитет у буџету има 400 КМ, јер им све паре одоше на кантоналне администрације и борачке пензије, а мањи ентитет само у развојном фонду има преко милијарду КМ, а током ове године знатно су повећали плате у здравству, образовању итд. Мислим да бошњачки лидери својим нереалним политичким захтјевима све више прикривају своје социјално-економске проблеме. Бошњачки кантони постају својеврсна „садака држава“, која своју развојну политику заснива на иностраној милостињи. Медијски и дипломатски промовисани у једину и апсолутну жртву, они су првих поратних година навикли да им притиче велика материјална помоћ и од западних и од исламских земаља и сада не могу да се одвикну да паразитирају на своме што стварном, што умишљеном страдалништву. И оптужба против Србије за геноцид која је била „инспирирана прије свега моралним разлозима“, ипак је пропраћена захтјевом за енормном ратном одштетом од које би могли да живе неколико наредних деценија. Сада су сличну тужбу са огромним одштетним захтјевом покренули и против Холандије и УН поводом Сребренице, што такође много кошта, а мало има изгледа на успјех. Наравно, све је то и легално и легитимно, али би национална власт морала коначно да се усредсреди на актуелне мирнодопске проблеме, умјесто да у будућност иде евоцирањем прошлости.

У последње време може се незванично чути да се и у међународним круговима, пре свега у Бриселу, разматра прекомпоновање БиХ, тако што ће најпре Федерација БиХ

бити трансформисана у две или три регије/федералне јединице, а затим би дошло до евентуалног сужавања територије РС, да би се, на крају, дошло до тога да и Хрвати добију своју аутономну јединицу, а да Бошњаци, као најбројнији народ, добију нешто већу територију од оне коју сада контролишу. Да ли би такав расплет омогућио дугорочни опстанак «смањене» РС и да ли је уопште могућ, имајући у виду тежњу бошњачких политичара за централизацијом целе БиХ и маргинализованим делова у којима Срби и Хрвати чине већинско становништво?

Та идеја да се Бошњацима понуди територијална компензација за пристанак на подјелу одавно је у оптицају и мислим да је о томе било и директних, додуше неформалних и нејавних неуспјелих разговора. Таквих, чини ми се политички врло рационалних иницијатива према Бошњацима било је од оба партнера и извана, али су Бошњаци пропустили тај воз у најповољнијем тренутку за себе. Мислим да последице пресуде Међународног суда правде и сецесије Косова, па и с обзиром на то да је Хрватска на прагу ЕУ, таква понуда више није на столу. Уосталом, да ли су Срби добили територијалне компензације од Хрватске зато што су оданде истјерани као конститутивни народ? Нису! Да ли су добили територијалне компензације зато што су отјерани са Косова, иако је то био дио државе Србије? Нису! Из самог Сарајева неповратно је исељено 150.000 Срба, што је много више него што је муслимана и Хрвата заједно било прије рата у Бањалуци, Добоју, Бијељини, Зворнику, Требињу, па ником ништа. У највећим градовима у БиХ, Сарајеву, Тузли, Мостару, Зеници, гдје је био концентрисан највећи дио материјалног и духовног богатства бивше републике, које су генерацијама стварала сва три народа - готово да Срба више и нема. Неколико великих банака, највећи привредни системи („Енергоинвест“, „Унис“, „Фамос“, „Шипад“, „УПИ“ итд.), комплетна републичка администрација, модерно опремљен клинички центар и војна болница, десетине школа различитог нивоа и народна библиотека, највећи универзитет и академија наука, чувени Земаљски музеј и многобројне умјетничке галерије, неколико позоришта, као и многе друге вриједности лоциране у главном граду - све је то Србима остало недоступно и нико им за то није нудио никакве компензације. Напротив, од 5,5 милијарди долара међународне помоћи, само 1,5 милијарди отишло је у РС, а од четири милијарде које су ушле у већи ентитет, главнина је потрошена на обнову Сарајева, које је са 90 одсто бошњачког становништва, практично, постало муслимански град.

Напросто, Бошњаци су добили највреднији дио територије који уз то уопште није пренасељен и не видим на основу чега би уопште тражили територијалне компензације, поготово не на рачун Републике Српске у коју је избјегао велики број Срба из Хрватске. Осим тога, Бошњаци су потписали Вашингтонски споразум о заједничком ентитету са Хрватима у коме су бројчано све премоћнији, а пошто „Херцег-Босна“ жели осамостаљење, онда треба међусобно да се договоре о територијалној или другој цијени формирања трећег ентитета.

Верујете ли да би самопроглашене тзв. „Републике Косово“ и признање те „државе“ од водећих земаља ЕУ и САД у будућности могло довести до тренда лаганог «откливања» Републике Српске из БиХ? Или ће се, пак, у Бриселу трудити да статус РС у БиХ у већој мери остане нетакнут, како се Срби на Балкану, генерално, не би осетили као апсолутни губитници?

Откливање РС из БиХ је процес који је у току и одвија се упркос томе што је ОХР током протеклих 12 година што силом, што милом одузео педесетак надлежности које су изворно, односно, по Дејтонском споразуму припадале ентитетима. Парадоксално, али је тако: РС преостале надлежности сада максимално и умјешно користи за самосталан развој ентитета и одлучно их брани. Непрестане захтјеве „међународне заједнице“ за јачањем заједничких органа у Сарајеву, Срби никада не доживљавају као непристрасне и рационалне иницијативе да се направи функционалнија држава, него као навођење воде на бошњачки унитаристичко-централистички млин. Можда и нису баш увијек у праву, али је сасвим природно да ако се високи представници, сви одреда, досљедно залажу за принцип који одговара једној страни у сукобу - онда то она друга страна доживљава као неприципијелно. Високи представник неодољиво подсећа на Алију Изетбеговића који се залагао за грађански принцип «један човјек - један глас», што као начело, наравно, није спорно, али у конкретној констелацији односа у БиХ иде у прилог већинској бошњачкој нацији, а на штету друга два малобројнија народа. То неминовно изазива рефлекс националне самоодбране и растућег неповјерења према комшијама чије мотиве је лако препознати, али и према странцима чије мотиве је, поготово послје подршке сецесији Косова, заиста тешко разумјети и још теже прихватити као принципијелне.

Мислим да ће, због неспремности Србије да за губитак на југу (КиМ) тражи компензацију на западу (РС), откливање српског ентитета ићи у правцу веће самосталности, односно, (кон)федералних односа са бошњачко-хрватским ентитетом, а то не значи никакав политички заокрет. За Дејтонски споразум није нађена већ годинама тражена, а свима прихватљива алтернатива. РС би, напосто, требало да тражи да се тај „привремени уставни аранжман за БиХ“, док је на снази, поштује у цјелини свог изворног облика, а то значи да јој се врате многе надлежности које су јој буквално отели неки високи представници. Оно што је урадио Педи Ешдаун мора да буде ревидирано обраћањем међународним правосудним инстанцама, јер представља драматично кршење једног међународног споразума.

Какву улогу у БиХ, по вашој процени, игра званични Загреб? Да ли њихово декларативно „немешање у проблеме у БиХ“ представља само кулису зарад бржег

приближавана Хрватске ЕУ или је реч о поруци Хрватима у БиХ да убудуће не могу рачунати на помоћ Загреба у својим тежњама да добију федералну јединицу у БиХ?

Хрватски национални корпус, онај у матици и овај у БиХ, дјелују координирано и синхронизовано, како преко јединственог ХДЗ-а, тако и преко вертикално организоване Католичке цркве. Централа у Загребу је зарад уласка Хрватске у ЕУ привремено замрзла питање трећег ентитета, али ће га након тога са ојачаним међународним ауторитетом сигурно актуелизовати. Зато Хрвати у „Херцег-Босни“ углавном стрпљиво чекају, односно, своје захтјеве држе на тихој ватри. Међутим, постоје и други приступи и њихове такође многобројне присталице на обје стране границе на Уни. У Загребу, рецимо, постоји упоредо мишљење да је јединствена и цјеловита или било каква БиХ потребна Хрватској из војно-стратешких разлога као тампон зона према истоку, према вјечито опасној Србији. Карактеристика хрватске политике у Босни, односно, Херцеговини јесте истовремено играње на више разбоја. То није политика ни посавских, ни средњобосанских, а понајмање западнохерцеговачких Хрвата, него загребачког Горњег града и Каптола. Босанскохерцеговачки Хрвати сасвим јасно и досљедно напосто хоће да се припоје „лијепој њиховој“ или бар да имају своју Херцег-Босну, те неће ни са православцима, а камоли са муслиманима.

Какав предзнак су имала периодична савезништва Хрвата са бошњачком страном за време оружаних сукоба у БиХ?

Оно везивање барјака са шаховницом и полумјесецом почетком деведесетих било је инструкција загребачке централе ХДЗ-а, да би се муслимани увукли у заједнички политички фронт против Срба и Србије, односно, против Југославије. Исто је било и са референдумом о осамостаљењу БиХ, јер је локални огранак ХДЗ-а имао своју верзију референдумског питања која им је давала могућност националног самоопредјељења. Али, опет је преко Католичке цркве стигла директива да због отпора муслимана, ипак, од тога одустану и изађу да гласају против Југославије, да би се отворио други, сада оружани фронт према српском фактору. Затим су током рата са Матом Бобаном на челу правили своју Херцег-Босну, али је опет глобална национална стратегија налагала да у Сарајеву остане Стјепан Кљујић и са Изетбеговићем прави „грађанску БиХ“. Напокон су и заратили са својим муслиманско-бошњачким савезницима, да би опет из Загреба били обманути да ће, ако прихвате федерацију са Бошњацима, добити конфедерацију са Хрватском, јер су то од Туђмана преко Нијемаца захтијевали Американци. Сада, вјерујем, нестрпљиво чекају пријем Хрватске у ЕУ.

Да ли се, након уплива руског капитала у РС и западног капитала у оба ентитета

БиХ, може очекивати подела интересних сфера између Русије и САД и ЕУ, при чему би утицај Русије доминирао у РС, док би се САД и делимично ЕУ више фокусирали на статусна питања Бошњака и Хрвата?

То ме асоцира на оно загонетно „фифти-фифти“, односно, на споразум на Јалти између западних савезника и Совјетског Савеза о подјели интересних сфера у Југославији. Линија разграничења је, наводно, пролазила кроз БиХ. Ваша процјена вјероватно стоји када је ријеч о Хрватима, па дијелом и о Бошњацима, јер они, поред западног капитала, рачунају и на арапски и, шире, на капитал из исламских земаља. И РС је, колико бар ја знам, не мање отворена за западноевропска и америчка улагања, али, под једнаким економским условима, који важе и за улагања са било које друге стране. Руси су ушли у нафтни комплекс, у Брод и Модричу, напосто зато што су, поједностављено речено, понудили више. Они нису били фаворизовани по линији неких словенских, православних, традиционалних итд. симпатија које иначе наравно постоје, него су изгледа неки други потенцијални купци вјеровали да ће имати привилегије по линији идеолошке, политичке и војне доминације у региону. На неформалну примједбу једног западног амбасадора, Додик је одговорио: „Ако сте спремни да платите више, нема проблема, ви ћете добити предност.“ Дакле, у РС нико нема монопол по било каквој некомерцијалној основи. Мислим да је то не само економски, него и политички најбољи приступ, јер слободна конкуренција подиже цијене и пуни буџет, а шира лепеза иностраних инвеститора шири међународну подршку политички стабилној РС. Зашто би, чувајући уложени капитал, за њен статус бринули само САД и ЕУ, а не и Руси са својим неупоредивим енергетским потенцијалом од којег зависи читав Стари континент.

У последњим годинама у сарајевским медијима називали су вас «идеологом политике Милорада Додика». Осећате ли се одговорним за «распиривање националистичке реторике којом се Додик служи» - за што у Сарајеву Додика данас најчешће оптужују?

Додик је, по многим оцјенама, бар тренутно један од најуспјешнијих лидера у читавом региону. Добио је више него убједљиву већину на изборима, амортизовао је и унутрашње и вањске притиске да се промијени статус РС, по анализама међународних експерата постигао је значајне економске резултате, извео је ефикасну контраофанзивну према федералним медијима, готово да и нема озбиљну опозицију итд. Чак и у Сарајеву, уз неуморна псовања и пљевања, често кажу „ех, да је нама један такав...“. Било би, наравно, лијепо да сам као „његов идеолог“ и сам дио те успјешне приче. Међутим, неки мој утицај, уколико уопште постоји, своди се на то да смо дугогодишњи пријатељи, да се често виђамо, да разговарамо и о политичким темама, да ја пратим његове политичке активности, да он чита моје политиколошке анализе. Вјероватно да све то и има неког утицаја на оно што он ради, колико и на оно што ја пишем, али је далеко од оног што би

се могло назвати „Додиков идеолог“. Осим тога, ми се и не слажемо баш у свему, а он је човјек који тешко прихвата туђе мишљење. А што се тиче Додикове наводне „националистичке реторике“, све је почело оног момента када је поменуо референдум о националном самоопредјељењу до отцјепљења. До тада је као прагматичан и реформски оријентисан политичар и у сарајевским медијима прижељкиван као премијер БиХ. Но, колико се ја разумијем, то су категорије које спадају у домен непосредне демократије и групних људских права, те немају баш никакве везе са национализмом. Ја потпуно разумијем да то не одговара Бошњацима, јер унапријед знају какав би био исход референдума.

Да ли је за РС данас и у блиској будућности предност или хендикеп што на кретана на политичкој сцени у РС више немају снажног утицаја партије деснице, попут СДС-а и радикала? Или је донекле утемељена теза да је у део спектра који заузимају те партије «упловио» СНСД, тако да на политичкој сцени у Српској више не постоји странка за коју се може рећи да заступа социјалдемократску идеју?

Историјски гледано, за разлику од комуниста, који су у име класног начела игнорисали национално питање, из социјалдемократских редова потекли су неки од водећих теоретичара нације у XX вијеку, као што су то Ренан и Кауцки. Док је СДП у Сарајеву још од почетка рата кокетирао најприје са СДА, а послије и са Силајџићевом странком, као саборцима у одбрани и изградњи грађанске БиХ у којој ће, по механизму «један човјек један глас», муслимани-Бошњаци остварити националну хегемонију и унитарну државу, нико није доводио у питање њихову аутентично лијеву оријентацију. Но, чим је Додик само поменуо право на национално самоопредјељење до отцјепљења, одмах се поставило питање социјалдемократског идентитета СНСД-а. Борба за опстанак Републике Српске пред притисцима из другог ентитета и неких међународних кругова није монопол ни СДС-а, ни радикала, нити било које друге странке, него ваљда заједничка обавеза свих, колико десних, толико и лијевих ентитетских партија. То је патриотизам, а не национализам. Влада СНСД-а је страначку конкуренцију избацила из игре само зато што то ради одлучније, досљедније, ефикасније итд., рјечју, са више успјеха него што је то полазило за руком владама у неколико претходних мандата.

(Разговор с Ненадом Кеџмановићем водио је Слободан Дурмановић; интервју је објављен у бањалучком „Новом Репортеру“ 20.8.2008.)